

gerne have det (7); grønt, når det gror, stift når det står, aldrig skal en jomfru hade det, uden at hun vil ha' det mellem sine lår (= hørgarns-særk) (9); grøn mens det gror, stift mens det står, og ikke en fin ridder uden at han har det på sin krop (8), hovedet ligger på loftet, benene i gården, kroppen i kisten (8).

Lille som et hus, brun som en mus og kan klæde hele kongens hus (= hørfrø) (9). Hvor-når ligger man på ryggen og luger? (= når der luges på agerens ryg) (8).

TALEMÅDER

Stakket hør giver lang tråd (1632ff; 10); som hørren er, så bliver tråden (Thy; 11). Hvad man vinder i hør, sættes til i blå (Sønderjylland), man kan gemme hørren så længe, at den bliver til silke (sml. s. 306); det skal prøves, hvad enten det går i hør eller blå ☉: hvordan det end falder ud (SJylland). Når fruentimmerne hegler og kun får lidt hør, så takker de Gud for blåren, men får de hør nok, takker de hverken for hør eller blå (Vejleegnen; 12).

LITTERATUR: (1) jf. 522 40; (2) 830 6,1886,25, 49,51,62 og 9,1888,136; 413 134; 511 16/9 1948, sml. H.C. Andersen, Hørren (1849); (3) 228g 23894 jf. 488n 50-59; (4) 941f 136 (Frederiksværkegnen) jf. 228g 23895 og 228e 1,754; (5) 379 3,1919-23,491-93; (6) 830 9,1888,139 jf. 519 56; (7) 830 3,1885,141, mange varianter: 488n 49ff; (8) 830 9,1888,45,173, 507,287,295; (9) 488n 49,59; (10) 878 1,355; 586 nr. 4995; (11) 198 32; (12) 228e 1,753f.

PROSA OG POESI

Hørren stod i blomster. Den har sådanne dejlige blå blomster, så bløde som vingerne på et møl og endnu meget finere H.C. Andersen, Hørren (1849). Hvor var det et nydeligt syn at se en blomstrende hørager; når vinden tog i den, så det ud som silke, der vekslede i lyseblåt og grønt Johanne Lange (1); de fine, spinkle stilke og de blegblå blomster, som den tyndeste lyse kjole, tænkt til et smækkert ungt væsen med Storebælt-blå øjne (a); marken lignede et stort nedfaldet stykke himmel, med alle de blå blomster stående med stænglerne så tæt op ad hinanden som et bed karse. Blomsten er lys blå, som de mælkeblå øjne hos nyfødte børn, og den enkelte plante er en fin spinkel, pigelig urt... et pigevæsen med himmel og sø i øjnene ville vi da kalde Line! (b) Johannes V. Jensen (2).

Når hørageren soler sit blå betræk Ole Olsen (3). Hørren stod så pæn og blå og så troskyldig op Jeppe Aakjær (4); skønt pigesart og kærmind-

blå · et tømmer gemmer du i dit strå. · Når ave og tugt om din stængel griber, · du røber styrke i hver en fiber Johs. V. Jensen (5).

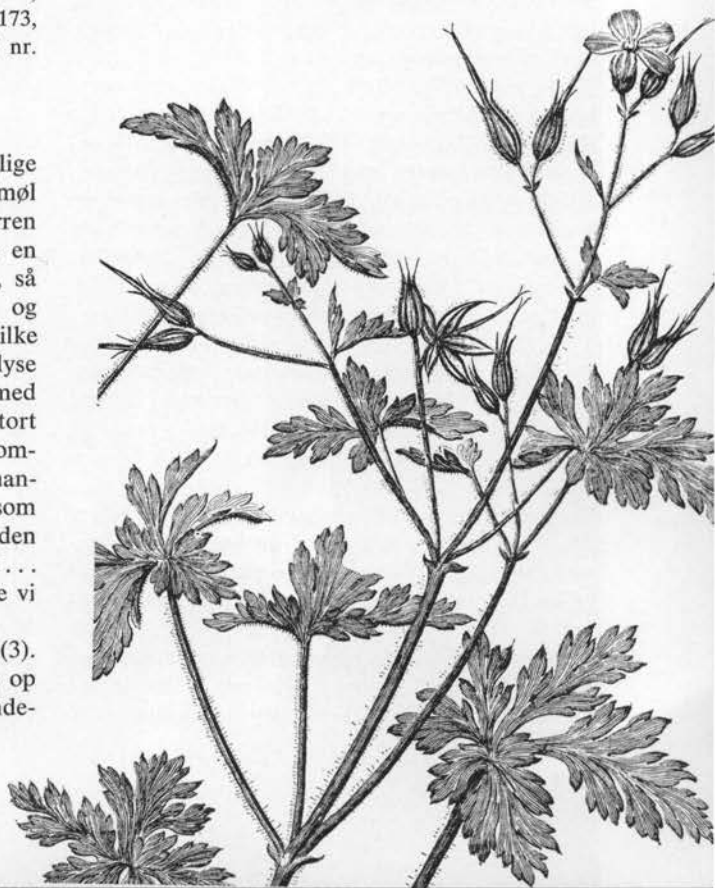
LITTERATUR: (1) 522 40; (2) a 433s 86; b 725 12/5 1940; (3) 686 17; (4) 1002c 124; (5) 725 12/5 1940.

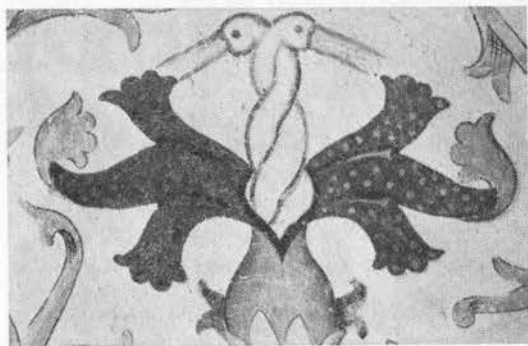
Storkenæb, *Geranium*

Navnet kendes litterært fra 1534 og er rimeligvis oversat fra tysk; »efter hver blomst kommer en næbbet og spids pig, der ser ud som et tranenæb eller storkenæb« (1648; 1) dannet af frugtknudens øvre del og griflerne, de fem modne kapseldele sidder på efterhånden spiralformet oprullede »haler«; slægtsnavnet *Geranium* af græsk *geranos* = trane. Til 1836 gjaldt navnet også Hejrenæb (s. 316), med hvilken den har andre navne fælles, her markeret med *.

Duefod 1532-1802 efter de dybt fligede blade; *tranehals** 1622, 1793; *mejerede** 1648ff, *mejekrog** NVSjælland og *medekrog* Horsensseggen; frugtstanden minder om et redskab sat på leen

Stinkende storkenæb. Flora Danica, 1777.

Storkenæb. Kalkmaleri i Vester Sottrup kirke, Sønderborg amt. Foto: Nationalmuseet.

for at samle stråene under hugget, de halvvejs oprullede dele af frugten kan også ligne fiskekroge. *Frønl* o. 1700, *tranenæb* 1834-36, *storkurt* NFyn; *stankelbensblomst* Thit Jensen, Stygge Krumpen (1936,139) frøhalerne sammenlignet med lange myggeben; *præstepintel* Sundeved, efterled = penis, sml. *gøgeurt* bd. 1 (2).

STINKENDE STORKENÆB 1688ff, *Geranium robertianum*, har langhårede, som regel røde 15-40 cm stængler, delte og fligede blade og rosenrøde blomster parvis på lange stilke; lugter ubehageligt. Almindelig i skove o.a. skyggefulde steder, også på stenede strandvolde.

Guds nåde 1534, 1648 sigter til plantens lægekraft, *Rubberts urt* 1648, *Ruprechtsurt* 1678, *Robertsurt* 1767-1821, helgenen Robert (Ruprecht) blev anråbt mod bl.a. blodgang (dysenteri), planten med de stærke røde stængler, blade og blomster måtte iflg. signaturlæren kunne helbrede blodsygdomme, se nedenfor; *øjengeranie* og *blindemands-geranie* o. 1870, anvendt (i Danmark?) mod øjenlidelser (2).

BLODRØD STORKENÆB, *Geranium sanguineum*, har én stor blodrød blomst på hver stilk; hyppig i nordjyske og sjællandske bakkekrat, dyrkes i haver. - *Klitrose* Hjørringengen.

SKOV-STORKENÆB, *Geranium silvaticum*, bliver 15-50 cm høj, er kirtelhåret og bærer store rød-violette blomster. Temmelig almindelig i østjyske skove og krat, iøvrigt sjældn (NSJælland, Bornholm).

Færøerne: *sortugras* (anvendt til sortfarvning) og *eldurt* o. 1780ff 'ildurt'; *øt* - om andre farveplanter, af oldnord. ata = tilsøle, besudle (3).

BLØD STORKENÆB, *Geranium molle*, meget almindelig på tørre marker og gårde, hele den lave vækst er blødt dunhåret, bladene nyreformede og fligene, de små parvis stillede blomster rosenrøde.

KÆR-STORKENÆB, *Geranium palustre*, indtil 60 cm høj udspærret vækst beklædt med stive nedadrettede hår, de store rødviolette blomster har blå støvknapper; hist og her i fugtige kratskove på Sjælland, Lolland-Falster, Ærø, ved Åbenrå; forhen dyrket som prydblant (4).

BØLGEKRONET STORKENÆB, *Geranium phaeum*, 40-60 cm høj med foroven lange udstående hår og brede bølget-takkede mørkt violetbrune kronblade. Forvildet fra tidligere dyrkning som prydblant (4).

LITTERATUR: (1) 697 61; (2) 689 1,647-51; (3) 751 53,163,190; (4) 398 1806,634 og 1821,735,737.

LÆGEMIDLER

Saften af stinkende storkenæb drikkes for fistler og planten kogt med honning pålægges (begyndelsen af 1400-t; 1); den knuste urt drukket med vin »åbner livmoderens hede hævelse« (1546; 2); renser, tørrer og læger sprækker i brystet samt bylder og sår på kønsdelene, det samme gælder destilleret vand af planten og omslag vædet med dens saft (1648; 3). Lægges over nyrer og blære for at uddrive urinen (4), som omslag på sprukne kvindebryster (5). Stinkende storkenæb anføres i farmakopeen 1772. Storkenæb indgår i middel for koens blodgang = dysenteri (Als o. 1670; 6), dens blade og rod hakket med kabbeleje gives i rå eller kogt kærnemælk for kvægets blodpis (Slesvig-Holsten 1757; 7), hyrder lod køer med blodpis æde stinkende storkenæb blandet med salt (4), nævnes mod samme sygdomme hos hesten (8). Blød storkenæb kogt i kærnemælk indgives får med blodpis (9), dekokt af stinkende storkenæb anvendes til badning af kvægets lamme ben (10).

LITTERATUR: (1) 15 73; (2) 841 72a; (3) 697 61; (4) 696 1761,211; (5) 186 36; (6) 248 1,1926,45; (7) 677 1757,688; (8) 83 174; (9) 398 1806,641 og 1821, 739; (10) 178 1935,33.

FARVNING; KALKMALERI

Skov-storkenæb blandet med jernholdig jord kunne anvendes til sortfarvning (1), den blev på Færøerne almindelig brugt til sortfarvning af tøj, jf. navnet *sortugras*, og er måske derfor

så udbredt omkring bygderne (2). Også blodrød storkenæb var anvendelig i farverier (3). Stinkende storkenæb skulle kunne fordrive væggelus (4)

I en sengotisk hvælvingsdekoration fra o. 1520 i Vester Sottrup kirke, Sønderjylland, ses en blomst med gulbrune, hvidprikkede, på undersiden grønne kronblade, i midten rager støvdragerne frem som to langnæbbede fugles sammenslyngede halse; blomsten tydes af Broby-Johansen som bølgekornt storkenæb, der endnu gror i præstegårdens dige (5).

LITTERATUR: (1) 576 4,1799,394; (2) 873 148 (o.1780); 518 1800,204f (anvisn.); 93 4,1870,33; (3) 398 1806,642 og 1821,740; (4) 398 1806,640; (5) 103 32.

Hejrenæb, *Erodium cicutarium*

er almindelig på tørre, sandede lokaliteter, den lave stivhårede plante med fjersnitdelte blade har i hver skærm 4-6 rosenrøde, lidt uregelmæssige blomster. Frøknudens ikke frøbærende

Hejrenæb. (EH).

